

Blod och sex i allmänmänsklig föreställning — dess betydelse för aidsproblematiken

Thorsten Sjövall

Artikeln behandlar den roll blod och sex spelar i allmänmänsklig föreställning. I den kraft som sexualiteten utvecklar ses ytterst en strävan att överleva. Blodet och sexualiteten representerar djupast sett — livets källor. Aids är kanske den första farsot på vilken samhällen reagerat med att brännmärka just dessa livets källor, genom att koppla både blod och sex med död.

Den försvarsmekanism som människor framförallt använder inför en sådan sjukdomsikon är förnekelsen — avståndstagandet av ovedersägliga fakta. Detta leder till att man inte kan se det självdestruktiva i sina aktiviteter. Den positiva och livsbevarande roll ångesten spelar som signalfunktion och som möjlig vägvisare mot ökad förståelse av våra faktiska levnadsomständigheter betonas.

Thorsten Sjövall är psykiater och psykoanalytiker. Han är idag verksam som privatpraktiker och psykoterapeut. Tidigare var han chef för Stockholms läns landstings mentalvårdsbyrå, nuvarande Psykoterapiinstitutet. Sin djupaste kontakt med HIV/aids-problematiken har han fått genom sitt tidigare uppdrag som ordförande i RFSU, samt från de enskilda HIV-smittade patienter han stött på i sin psykoterapeutiska verksamhet.

Min bakgrund för följande reflektioner är att jag är psykoanalytiker, utbildningspsykoanalytiker, f.d. ordförande i psykoanalytiska föreningen. Jag var en av grundarna av svenska föreningen för grupppsykoterapi. I dessa verksamheter har jag sysslat med terapi och handledning och har därigenom kommit i direkt eller indirekt dialogkontakt med ett stort antal människor. Jag är f.d. ordförande i RFSU och numera hedersledamot av dess styrelse. Min verksamhet i RFSU har mest varit på det internationella planet och jag har

därigenom kommit i kontakt med ett antal främmande kulturer. Dessa verksamheter har givit mig en livsåskådning där jag tror på en ordning i naturen fast vi inte vet hur denna ordning är beskaffad. I kontrast mot vad som kallas död materia betraktar jag liv som ett öppet system som genom införsel från och utförsel till omgivningen står i oavbruten och livsuppehållande kontakt med denna omgivning. Detta gäller såväl på det biologiska som på det psykiska planet. I motsats till den klassiske psykoanalysen tror jag inte att sex och den sk. lustprincipen är den drivande motorn i vårt inre utan jag tror att denna utgöres av strävan att överleva, rent fysiskt på det biologiska planet och på det psykologiska planet i känslan av att vara någon, att ha en identitet. Jag betraktar därvid en identitet som summan av en unik personlighets livsåskådning och människouppfattning, kort sagt dess värderingssystem.

I min verksamhet på senare år har jag helt slopat den medicinska modellen med diagnoser och facktermer. Jag anser mig inte ha att göra med sjuka människor utan med människor i en problemsituation som stör deras välbefinnande. Det grundläggande temat blir därvid: vilket är ditt värderingssystem i din tillvaro och hur kan det tänkas påverka ditt välbefinnande. Jag kallar detta för den existentiella dialogen, där parterna utgör jämbördiga ehuru olikartade "experter" för främjandet av en ökad själv självkänedom.

Jag kommer nu till mitt tema, nämligen företeelser-

Den drivande motorn i vårt inre utgöres av strävan att överleva, rent fysiskt på det biologiska planet och på det psykologiska planet i känslan av att vara någon, att ha en identitet

na blod och sex i människans värderingssystem, om vilket det förhoppningsvis är möjligt att formulera vissa någorlunda allmängiltiga konstateranden.

Vad då först gäller blod så råder det väl knappast någon tvekan om att blod i den allmänna föreställningen utgör så att säga livets källa, kanske företrädesvis på det fysiska planet. Detta markeras ju först och främst i den allmänmedicinska verksamheten, där ju blodprover av allehanda slag utgör ett framträdande inslag i alla hälsoundersökningar och där blodtransfusioner ofta är en livsräddande åtgärd. På det symboliska planet framstår denna blodets betydelse i en mängd språkliga formuleringar, tex "det går mig i blodet", "en blodfull framställning", "det isar i mina ådror" m fl.

Vad sen gäller sex så framstår ju det rent konkret som livets källa via reproduktionen. Man vågar kanske också påstå att sexuella upplevelser och erfarenheter i den allmänna föreställningen utgör de mest otvivelaktiga bevisen för ett samband mellan soma och psyke, alltså den mest påtagliga "psykosomatiska" upplevelsen i vardagslivet. Reproduktionens roll som livets källa har kommit mig att uppfatta ett genomtänkt och övertygat beslut om föräldraskap som den kanske viktigaste milstolpen i en identitets utvecklingshistoria. Här kommer också andra livs-åskådningsfrågor in i bilden som tex tron på ett individuellt fortlevande efter döden. Beträffande sex bör kanske också noteras att det bland mänskliga livsyttningar har varit föremål för den kanske mest omfattande och känsloladdade moralkodexen genom tiderna och att detta på mångfaldiga sätt avspeglas i hela den mänskliga mytologin. Sex utgör ett dominerande inslag i hela vår fylogenetiska utvecklingshistoria och i våra sk arketyper. Den sk sexuella frigörelsen under senare årtionden bör kanske här också uppmärksammas.

Kommer vi så till aids så bör vi notera att den är den första farsot i mänsklighetens historia som i sin informationskampanj så uttryckligen koncentreras till just blod och sex, dvs till livets källor i vår allmänmänskliga föreställning. Man kan därför ta för givet att detta utlöser speciellt starka känslor- och ångestreaktioner hos mottagarna av informationen. Vi vet också numera mera än någonsin tillförne om de psykiska försvarsmekanismer som under sådana förhål-

Övertygelsen att vi alla bär ett ansvar eller att "det onda" i själva verket sitter i var och en av oss är tydligen helt obefintlig

landen inställer sig. Det är min uppfattning att den försvarsmekanism som därvid står i förgrunden i dagens läge är förnekelse, dvs ett individuellt avstånds-tagande från ovedersägliga fakta. Det rör sig här inte väsentligen om en brist på vetande eller kunskap utan i stället om att man struntar i det man vet. Många direkta intervjuundersökningar på detta område med ungdomar tyder på att så är fallet. "Sånt händer inte mig" eller "Det gäller bara bögar och knarkare" får man tydligen ofta höra. Övertygelsen att vi alla bär ett ansvar eller att "det onda" i själva verket sitter i var och en av oss är tydligen helt obefintlig. Man kan då fråga sig varifrån en sådan inställning och mentalitet kommer och jag menar då att hela det globala samhället i dagens läge är genomsyrat av den. Det mest flagranta exemplet på detta är enligt min mening stormakternas kärnvapenpolitik. Det kan ju knappast råda någon tvekan om att de styrande krafterna härvidlag har både vetskap och kunskap om att varje användning av kärnvapen är inte bara destruktivt utan också självdestruktivt. Men detta förnekas åtminstone i den formen att man inte öppet talar om det. Och vidare, om man ansluter sig till värderingen att rätten till liv utgör en grundläggande mänsklig rättighet, vilket de flesta säger sig göra, då blir ju tillverkningen av alla slags dödande vapen en absurditet. Jag menar då att när ungdomarna naturligtvis ser att förnekelsemekanismen är satt i system från högsta ort och alltigenom, hur ska man då kunna förvänta sig att de ska ta avstånd från denna försvarsmekanism. Jag menar också att statsmakternas attityd till och sätt att handskas med våldet som företeelse är en viktig bakgrund till det tilltagande ungdomsvåldet vilket jag tror måste ses som delvis en protest.

Man kan också notera att i det sk kapitalistiska systemet är konkurrens ett hedersord. Men detta måste ju betyda att du eller jag ska slås ut eller, mer drastiskt uttryckt, ska dö på det ifrågavarande områ-

det. Man måste besinna, tycker jag, vad ideologiska motsägelser av detta slag har för betydelse för det uppväxande släktet.

Jag menar att det är av största vikt för oss som är verksamma på aidsområdet att fästa stor uppmärksamhet på förnekelsen som en vida utbredd och allmänmänsklig försvarsmekanism, inte på ett fördömande eller moraliserande sätt utan genom att söka förmedla insikten om att den är självdestruktiv. Mot bakgrund av min övertygelse att strävan att överleva är den basala motivationen för mänskliga aktiviteter så räknar jag med att en förmedlad insikt om självdestruktiva ingredienser i sådana aktiviteter leder till att man upphör med dessa.

Man kan alltså konstatera att aids genom sitt livshotande angrepp på "livets källor" – blodet och sexualiteten – rimligen väcker exempellöst starka ångestreaktioner och därigenom också motsvarande star-

ka och primitiva psykiska försvarsreaktioner. Därvid lag finner jag det också angeläget att uppmärksamma en allmän företeelse inom gängse psykiatri, nämligen att förmedla föreställningen om ångest som något odisputabelt negativt som med alla medel ska bekämpas och helst helt avlägsnas från upplevelsesfären. Man tycks därvid bortse från att som signalfunktioner betraktade, så motsvaras ångest på det psykiska planet av smärta på det fysiska planet. Smärta på det fysiska planet har som signalfunktion betraktad en klart livsbevarande uppgift och jag menar att det gäller också ångest på det psykiska planet. I våra uppgifter ingår därför också att förmedla insikten om de positiva aspekterna av smärta och ångest, nämligen att de kan lära oss någonting, de kan ge oss en ökad förståelse för våra faktiska och realistiska levnadsomständigheter.

Hur hjälper man andra genom kris och sorg? Hur ber man själv om hjälp?

En sorgeskris innehåller apati, vanvett, kaos, ångest och vrede. I boken beskrivs en familjs kris och sorg, känslor och reaktioner då deras lilla dotter körs på och dödas av en bilist.

I boken ges också en genomgång av kristeori och sorgeförlopp med goda råd och praktiska anvisningar.

Det är en bok som angår oss alla – medmänniskor och yrkesfolk.

Boken är översatt från danskan av Ingeborg och Björn Hellberg.

Karsten Holm

Julie är död

Best nr 21-10470-0 112 s

Vill du veta mer om boken, kontakta IngaBritta Lundqvist, Vårdredaktionen, 08-734 30 00. Din beställning gör du hos Kundtjänst, 08-734 30 30.

Almqvist & Wiksell och Esselte Studium gick vid årsskiftet samman under namnet Almqvist & Wiksell.

Almqvist & Wiksell

171 76 SOLNA. Telefon 08-734 30 00. Kundtjänst 08-734 30 30.